

CORNELIU GAIU

Săpăturile arheologice care s-au întreprins în punctul „La Ștefălucu“ din hotarul satului Ocnița în 1992 au avut ca temă cercetarea așezării aparținătoare orizontului Morești — Bratei identificată în urma amenajărilor și lucrărilor de desfundare a terenului în vederea amplasării unei livezi de pomi fructiferi în anul 1981. Cu acel prilej au fost deranjate numeroase locuințe și amenajări gospodărești aparținătoare unor epoci istorice diferite¹. Cărtarea așezărilor semnala faptul că în diverse epoci acestea erau centrate în zone diferite cu suprapuneri parțiale. De aceea pentru sondajul întreprins s-a ales extremitatea vestică a stațiunii în preajma casei lui Ciosan Alexandru unde se concentrau materialele aparținând secolului VI. Deși restrâns sondajul a permis depistarea și parțial degajarea unor complexe arheologice din epoca bronzului (Cultura Wietemberg), Hallstatt-ul timpuriu, daco-romană, din secolul VI, din sec. VIII precum și vestigii feudale timpurii.

Stratigrafia așezării, pe suprafața terasei unde au fost trasate secțiunile (pl. I), era în parte deranjată de arăturile adânci pentru amenajarea livezii care nu au distrus însă stratul de cultură mai adânc de 30—35 cm. În general sub solul arabil urma un nivel de 20—25 cm cu materiale prefeudale și daco-romane sub care se găsește un strat maroniu-negricios care atinge în capătul vestic al secțiunilor 50—60 cm cu urme de locuire hallstattiene și din epoca bronzului (pl. II).

Din cele două secțiuni deschise în afara perimetrului livezii (S I și S II), pe un teren neafectat de lucrările agricole, prima s-a dovedit sterilă din punct de vedere arheologic, iar cea de-a doua cuprindea sub stratul vegetal un nivel de depunere arheologică gros de 35—40 cm cu materiale din sec. VI și epocă daco-romană. La baza acestui strat apăreau fragmente izolate aparținătoare nivelului hallstattian fără a putea vorbi de un strat de cultură continuu aparținând acestui nivel. Între m 0—4 a apărut o locuință (L 1) semiadâncită a cărei podină se găsea la 75 cm de la nivelul actual de călcare, dezvelită printr-o casetă, iar între m 16 și 19 a fost înregistrată o platformă de chirpic de la o locuință de suprafață aparținând nivelului daco-roman.

Materialele aparținând epocii bronzului s-au găsit răspândite în stratul de cultură fără a fi dezvelită vre-o locuință din această epocă. Mai consistent nivelul hallstattian timpuriu cuprinde locuințe și gropi de provizii care urmează să fie valorificate în alt cadru. De aceea ne vom opri aici numai asupra descoperirilor din epoca daco-romană, prefeudală și feudală timpurie.

Așezarea daco-romană de la Ocnița „La Ștefălucu“ se întinde pe mai multe hectare de-a lungul pârâului Valea Lupului care străbate această parte de hotar, cuprinzând cu precădere fâșia de la piciorul pantei. Au fost puse în evidență în cadrul sondajului din 1992 mai multe locuințe și gropi menajere cu un inventar extrem de sărac care se reduce aproape în exclusivitate la ceramică. Locuințele apărute în zona cercetată sunt atât locuințe de su-

¹ Unele din aceste descoperiri au fost menționate de G. Marinescu *FI*, IV, 1989, p. 21, pl. XXII—XXIII, idem, *RB*, VII, p. 7, pl. XII.

prafată cât și locuințe semiadâncite cu pereți de lemn și acoperișul din materiale ușoare care explică masa de chirpic și arsura înregistrată în perimetrul locuințelor. Dintr-un număr de șapte locuințe aparținătoare acestui nivel trei erau locuințe de suprafață, remarcate mai ales prin masa de chirpic și urmele de vetre amenajate în spațiul acestora. Locuințele adâncite aveau podina la 0,6—1 m de la actualul nivel al solului.

În apropierea locuințelor s-au găsit un număr de șapte gropi de provizii de formă circulară în plan și care erau săpate în lutul galben la adâncimi de 1,2—1,8 m. Pereții gropilor nu prezintă urme de fătuire sau de arsură. Conținutul lor extrem de sărac cuprinde rare fragmente ceramice romane lucrate la roată sau cu mâna.

Ceramica din cadrul acestei așezări cuprinde cele două categorii în general prezente în așezările rurale din spațiul provinciei²: cea lucrată la roată și cea modelată cu mâna de sorginte dacică (pl. III). Raportul dintre ele este variabil și o evaluare statistică în cazul acestei așezări este irelevantă datorită caracterului restrâns al cercetărilor. Ceramica de tip roman cuprinde atât vase din pastă fină ca și din pastă zgrunțuroasă. În prima categorie se pot distinge strachini, căni, urcioare, oale, atât din pastă roșie cât și din pastă cenușie. În cadrul olăriei cenușii remarcăm prezența unor fragmente cu decor lustruit ca și a unui fragment ștamplat. Ceramica zgrunțuroasă — cenușie sau cenușiu-negricioasă — apare în cantități variabile. Ca formă este prezentă mai ales prin oale și câteva fragmente de chiup cu buza lată fără decor.

Categoria ceramicii lucrate cu mâna este bine reprezentată în locuințele săpate în această așezare. Lucrată dintr-o pastă omogenă, nisipoasă, aceasta cuprinde mai ales oale — borcan cu suprafața netedă sau decorată cu brâuri alveolare sau crestate dispuse pe pântecul vaselor (pl. III/3), întâlnite și în alte situri din această epocă. Apar și fragmente provenind de la cești sau capace (pl. III/4; IV/4). Re-

marcăm prezența unui fragment dintr-o ceașcă, cu alveole la bază (pl. IV/4) care este considerată ca un element târziu.⁴ Pentru o prelungire a așezării de la Ocnița „La Ștefăluclu” și în epoca postromană pledează alături de ceașca deja amintită și restul materialului ceramic din unele locuințe și anexe gospodărești identificate aici, cum ar fi strachina cu corpul carenat și decor lustruit⁵ în zig-zag (pl. IV/8) apărută în inventarul uneia din gropi împreună cu fragmente din pastă cenușie fină sau zgrunțuroasă⁶.

Următorul nivel de locuire înregistrat este, așa cum aminteam, cel aparținând secolului VI. El nu este marcat printr-un strat arheologic distinct, chiar dacă materialul arheologic din această epocă apare pe toată suprafața terasei. Situația se datorează probabil și distrugerilor pricinuite de lucrările de desfundare. Au fost semnalate și dezvelite un număr de cinci locuințe de tip semibordei a căror descriere sumară o socotim necesară:

Locuința nr. 1 avea groapa adâncită cu 75 cm de la nivelul actual al solului, cu podina marcată de un strat subțire de lut galben. Pe latura nordică a locuinței, era amenajată o vatră de foc delimitată de iespezi de gresie. Locuința avea o formă rectangulară cu colțurile rotunjite cu dimensiunile de 3×3,6 m. Inventarul cuprindea o mare cantitate de ceramică și numeroase oase de animale. Ceramica găsită în umplutura locuinței cuprindea ceramică cenușie fină sau cu pietricele în compoziție (pl. V/1, 7—8; și pl. VI/2—3); ceramică roșcat-negricioasă din pastă cu pietricele (pl. VI/1, 4—5) de la oale de capacitate în general mai mari și pereții

⁴ K. Horedt, *Siebenbürgen in Spätromischer Zeit*, Bukarest, 1982, p. 76 și 217, lista 12, C. Opreanu, *EphemNap*, III, 1993, p. 235—259.

⁵ Ligia Bârzu, *Continuitatea populației autohtone în Transilvania în secolele IV—V (cimitirul 1 de la Bratei)*, București, 1973, p. 43—44, pl. XV. I. Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi*, Ed. Junimea, Iași.

⁶ Materialul arheologic de la Ocnița este similar cu cel întâlnit în așezarea de la Archiud „Fundătura” situată la doar 3 km de aceasta. D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologică și numismatică*, București, 1966, p. 107. Numărul așezărilor daco-romane care își prelungesc existența și după retragerea aureliană este mult mai mare în această regiune, unele fiind amintite de G. Marinescu, *FI*, VI, p. 5—64.

² D. Protase, *Autohtonii în Dacia*, vol. I, București, 1980, p. 157—165.

³ *Ibidem*, p. 150—154; N. Gudea, I. Moțu, *ActaMP*, XII, 1988, p. 229—236.

mai groși; ceramică lucrată cu mâna din pastă cu cioburi și pietricele în compoziție, brun-roșcată (pl. V/2, 4, 6, 9).

Locuința nr. 6, de formă rectangulară cu dimensiunile de 4,5×4,2 m (pl. II/2). fundul drept situat la 0,6 m de la nivelul actual al solului și o vatră din bolovani de râu în colțul vestic. Inventarul cuprindea numeroase fragmente ceramică provenind de la vase lucrate la roată din pastă cenușie, cenușiu-negricioasă (pl. VII/1—2, 7—8) sau brun-roșcată (pl. VII/3,5).

Locuința nr. 7, săpată numai parțial⁷, se află cu podina la doar 30 cm de nivelul actual de călcare, fiind în mare parte distrusă de lucrările de desfundare a terenului. În perimetrul ocupat de locuință au ieșit la iveală mai multe fragmente de vase cenușii (pl. VIII/1—3, 5—6) lucrate la roată ca și un număr de fragmente de la vase brun-negricioase lucrate cu mâna (pl. VIII/7—8).

Locuința nr. 9, de formă rectangulară cu colțurile marcate de gropi de pari avea laturile de 2,9×3,2 m și podina situată la 50 cm. Din umplutura locuinței s-au cules un mare număr de fragmente ceramice cenușii, atât din pastă fină cât și din pastă cu pietricele și suprafața neregulată pl. (IX—X). Remarcăm aici un vas piriform din pastă cenușie fină cu decor lustruit (pl. IX/6).

Locuința nr. 10, de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, avea dimensiunile de 3×3,3 m și podina situată la 0,6 m, de la nivelul de călcare actual. La nivelul podinii se păstrau amprentele unor bărne de lemn provenind din pereții locuinței iar în colțul estic gresii și arsură dintr-o vatră de foc. Inventarul cuprinde ceramică cenușie-negricioasă (pl. XI, 1,4) brun-roșcată (pl. XI (3), lucrate la roată și vase brun-negricioase modelate cu mâna (pl. XI/5,7).

Spre capătul vestic al platoului așezarea din această perioadă nu se prelungeste, locuințele grupându-se pe marginea sud estică, sondajul indicând o așezare restrânsă formată în principal de locuințe adâncite în pământ. Inventarul atât cel ceramic cât și resturile osteologice indicând o populație sedentară, o comunitate mo-

⁷ Lucrările au fost îngreunate de existența șirurilor de pomi fructiferi care conditionau dezvelirea unor complexe prinse în secțiuni.

destă. Ceramica fiind singurul reper cronologic nu permite datări foarte restrânse. Predomină ceramica cenușie sau cenușiu-negricioasă lucrată la roată din pastă cu pietricele sau nisip cu bobul mare care conferă suprafețelor un aspect neuniform. Apare și o categorie ceramică brun-roșcată dintr-o pastă cu pietricele aparținând în general unor forme de oale de capacitate mai mari având pereții groși. Se întâlnește forma de oală cu fundul tăiat drept, păstrând amprente de desprinderii de pe discul roții olarului, corpul bombat cu gâtul scurt sau prelung și buzele rotunjite sau tăiate oblic, uneori cu șanțuri interioare. Rarele fragmente de la căni cu toartă, castroane sau vase de provizii dovedesc restrângerea repertoriului formelor ceramice utilizate în această vreme și o tot mai accentuată degradare a aspectului olăriei. Registrul ornamental se limitează la benzi de caneluri largi pe gâtul și pântel vaselor, benzi de linii drepte și în val incizate și, în cazul unor vase din pastă cenușie fină, linii drepte sau în zig-zag realizate prin lustruire (pl. XI 6). Ceramica lucrată cu mâna a apărut într-o proporție redusă în complexele cercetate, forma întâlnită este cea de oală cu umerii reduși și buza scurtă.

Categoriile ceramice înregistrate în complexe descoperite la Ocnița sunt cele general prezentate în această vreme în spațiul intracarpatic⁸ și care au unele similitudini cu materialul arheologic apărut și-n așezări de la sud și est de Carpați⁹. Diferențierile regionale care se constată în cultura materială au dus la elaborarea unei terminologii care pe măsura înmulțirii descoperirilor a devenit tot mai stufoasă deși toate au menirea de a desemna cultura populației romanice din vremea respectivă. Aspectele regionale sunt ex-

⁸ K. Horedt, *Morești, Grabungen in einer vor- und Frühgeschichtlichen Seidlung in Siebenbürgen*, București, 1979, p. 122—159, I. Nestor și E. Zaharia, *Materiale* 10, p. 195—197, Gh. Anghel, M. Blăjan, *Apulum* XV, p. 289—296; C. Gaiu, *RB*, VII, 1993, p. 94—95; D. Protase *AIA* 28, 1987—1988, p. 444; S. Dumitrașcu, *Ziridava*, 10, 1978, p. 81—100; idem, *Sargeția*, 15, 1981, p. 71 urm.

⁹ P. Roman, S. Ferche, *SCIVA*, 29, 1978, 1, p. 73—93; D. Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V—VII e.n. Așezarea de la Botoșna — Suceava*, EA., București, 1984, p. 52, urm.

presența unui proces de romanizare mai accentuat sau mai restrâns și a unor influențe și contacte cu lumea romano-bizantină, slavă sau germană care își pun amprenta asupra culturii materiale din zonele de interferare astfel încât considerăm mult mai adecvată expresia de cultură romanică sau cultură a romanilor.¹⁰ În complexe cercetate la Ocnița se înregistrează puține elemente specifice gepizilor¹¹ așezarea, prin tipul de locuințe și prin inventar probând mai degrabă o prezență a unui grup de localnici care perpetuează forme ceramice și tehnologii de tradiție română.¹² Având drept unic element de datare materialul ceramic și un număr restrâns de locuințe golițe este dificil să fixăm limitele cronologice ale așezării. Doar în baza analogiilor pe care materialul ceramic de la Ocnița îl prezintă putem încadra așezarea în șirul descoperirilor din secolul al VI-lea ea putând să se prelungească și în primele decenii a secolului al VII-lea.

Fără a se înregistra un nivel de depunere continuă în punctul „La Ștefălucu” au fost descoperite și materiale din secolele VII—VIII, fiind dezvelite două locuințe.

Locuința nr. 8, intersectată de S4 și dezvelită printr-o casetă, avea laturile de 3,20×2,80 m și groapa locuinței la 0,5 m de la suprafața actuală a solului.

Pe laturile și în colțurile locuinței s-au delimitat gropi provenite de la stâlpii de susținere a pereților și a acoperișului iar pe latura de vest o aglomerare de pietre provenind de la o vatră distrusă.

Inventarul restrâns consta din câteva fragmente ceramice lucrate la roată din

pastă nisipoasă brun-roșcată și la mână de la borcane și țesturi.

Locuința nr. 12, avea o formă rectangulară cu laturile de 3,10×2,80 m, colțurile marcate de gropile parilor care susțineau structura locuinței. Podina, fără amenajări deosebite, aflată la 0,6 m de la actualul nivel de călcare, avea pe colțul de vest o vatră-pietrar cu diametrul de 1 m.

În umplutura și pe fundul locuinței s-au descoperit fragmente ceramice lucrate la roată din pastă nisipoasă decorat cu benzi de linii drepte și în val (pl. XII/1—7) și fragmente dintr-un țest din pastă grosieră modelat cu mâna.

Caracterul restrâns al cercetărilor și puținătatea materialului arheologic, constând în exclusivitate din fragmente ceramice, fac dificile constatările cu caracter conclusiv. De aceea ne vom rezuma în a semnală că în cazul ambelor locuințe aparținătoare orizontului în discuție materialul ceramic este format din oale lucrate la roata rapidă, din pastă nisipoasă brun-roșcată și cărămidie, ornamentată cu benzi de linii drepte și în val și caneluri dispuse în jumătatea superioară a vaselor. Oalele au buzele tăiate oblic sau rotunjite, în general scurte, iar corpul larg cu umerii prelinși.

Într-o regiune mai restrânsă numărul descoperirilor în care materialul provenit de la Ocnița să-și găsească corespondență nu este foarte larg¹³ și în general în spațiul intracarpatic sunt puține stațiunile care să beneficieze de o cronologie mai strânsă¹⁴ încât datarea materialului de aici în secolele VII—VIII este de agreat în acest stadiu al cercetărilor.

Nu putem să nu menționăm observația că în toate stațiunile cercetate în zonă (Coasta, Dipșa, Stupini, Țaga) așezările de epoca migrațiilor sunt suprapuse de un nivel de locuire caracterizat printr-un material ceramic lucrat la roată și cu mâna de culoare brun-negricios și cărămidiu având ca repertoriu decorativ linia dreaptă și în val dispuse în registre pe umerii și pântecul vaselor. Asupra relației crono-

¹⁰ S. Dolinescu — Ferche, *Așezări din secolele III și VI, e.n., în sud-vestul Munteniei, Cercetările de la Dulceanca*, București, 1974, p. 126; R. Harhoin, *MSI*, XII, 1987, p. 147.

¹¹ În afara unor forme de vase cu gâtul înalt și corpul în formă de pungă, mai amintim un fragment de vas cu tub de scurgere găsit pe suprafața așezării. Din punctul „Pe Dric” s-au recuperat, din inventarul unui mormânt, patru vârfuri de săgeți care dovedesc o prezență gepidică în secolul al VI-lea; Șt. Dănilă, *Materiale*, 9, 1970, p. 435; K. Horedt, *Untersuchungen zur Frühgeschichte Siebenbürgens*, Buc., 1958, p. 92, fig. 28/8—11.

¹² L. Bârza, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, București, 1979, p. 81—82.

¹³ Z. Szekely, *Marisia*, 5, 1975, p. 71 urm.; idem, *Marisia*, 6, 1976, p. 117 urm.; idem, *SCIVA*, 43, 1992, 3, p. 245 sqq; C. Gaiu, *Apulum*, 17, 1979, p. 267—272; A. Zrinyi, *Marisia* 6, p. 125sqq.

¹⁴ K. Horedt, *ZfA*, 10, 1976, p. 35—57; E. Zaharia, *Populația românească în Transilvania în secolele VII—VIII*, EA, 1977, p. 62 urm.

logice și etnice dintre cele două nivele urmează să se pronunțe cercetările viitoare. Modificările pe care le comportă materialul ceramic atât în ceea ce privește repertoriul formelor cât și a aspectului pastei fac dificilă stabilirea unor legături directe cu materialul epocii anterioare. Această schimbare se manifestă și în privința obiceiurilor funerare încât doar extinderea cercetărilor va putea aduce plusul de informație care să îngăduie o corelare mai clară între aspectele culturale în discuție.

Ultimul nivel de locuire semnalat în punctul „La Ștefăluțu” este cel reprezentat de o așezare de suprafață, distrusă în cea mai mare măsură de lucrările agricole, care se datează în secolele XI—XII. Așezarea avea nucleul pe pantele dealului, la N—E de zona sondată de noi și unde în urma lucrărilor de desfundare au fost înregistrate zeci de cuptoare și locuințe răvășite, marcate de un strat gros de arsură.

În secțiunile deschise a fost înregistrată o singură locuință distrusă aproape integral din care s-au recuperat mai multe fragmente ceramice (pl. XIII). În ansamblu materialul ceramic din acest nivel cu-

prinde oale din pastă nisipoasă, lucrate la roată cu gura largă, buza tăiată drept, gâtul scurt, corpul larg. Vasele sunt decorate cu linii drepte și în val sau impresiuni unghiulare dispuse pe umerii și corpul oalelor. Fundul tăiat drept are, în unele cazuri, mărci de olar (pl. XIV). Formele ceramice înregistrate în așezarea de la Ocnița permit datarea acesteia în secolul al XI-lea ¹⁵.

Fără a beneficia de extinderea necesară avansării unor încheieri definitive săpăturile de la Ocnița au reușit să aducă unele clarificări asupra relațiilor dintre diversele materiale arheologice care au fost recoltate în urma lucrărilor de desfundare. Încât continuarea săpăturilor este problematică am preferat acest tip de prezentare care dacă nu poate oferi o imagine globală asupra sitului are avantajul introducerii în circuitul științific a unor materiale interesante pentru o perioadă care rămâne în continuare deficitară sub raportul informației.

¹⁵ P. Iambor — Șt. Matei, *Acta MN* 16, 1979, p. 599 urm., pl. IV—V; idem, *Acta MN* 20, p. 131sqq.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES D'OCNITA

— Résumé —

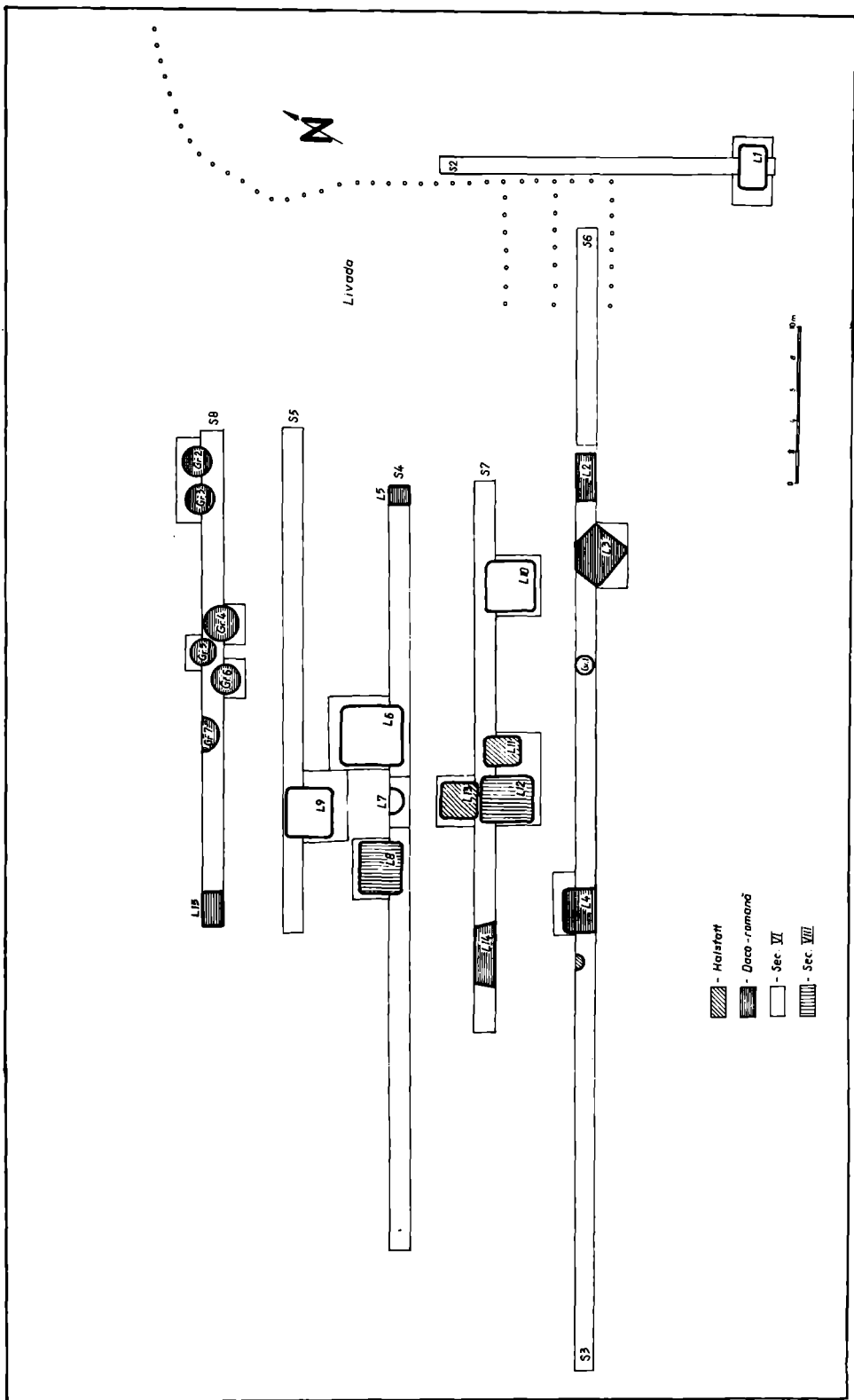
Les fouilles faites en 1992 sur un petit plateau de l'endroit appelé „La Ștefăluțu” ont abouti à la découverte des traces d'habitat appartenant à l'Age du bronze (la culture Wienberg), à la première l'Age du fer, à l'époque daco-romaine et romaine tardive, au VIIIe siècle ainsi qu'à la féodalité.

Sont présentées dans ce contexte les recherches concernant l'habitat daco-romain dont on a découvert plusieurs habitations de surface et des fosses ménagères avec un inventaire restant de pièces en céramique de province romaine

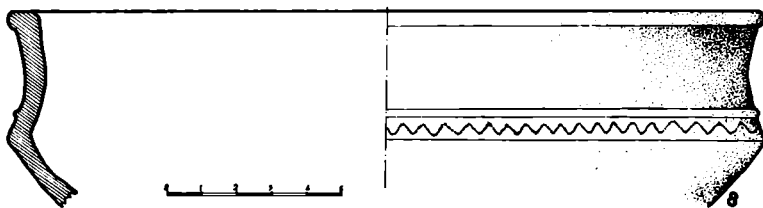
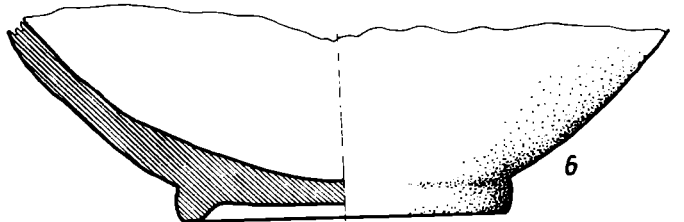
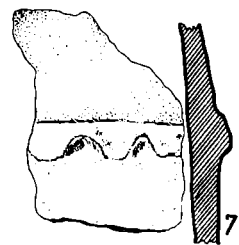
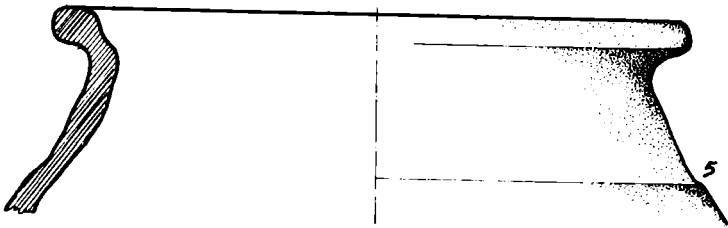
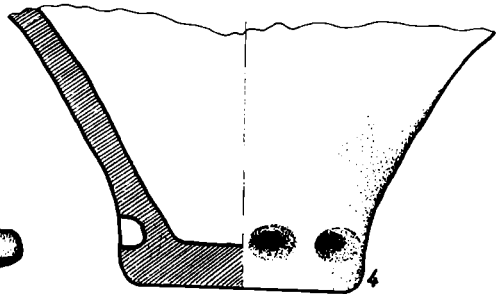
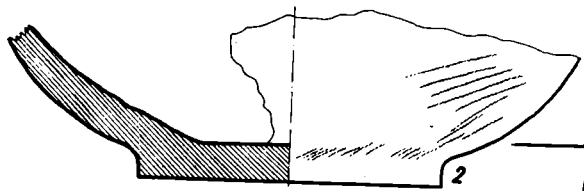
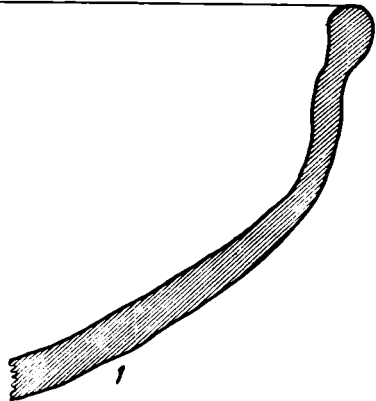
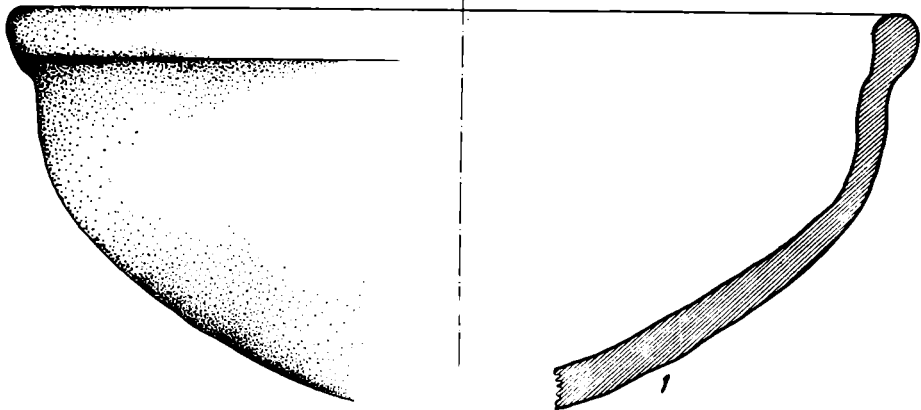
et de tradition autochtone. Certains de ces objets indiquent l'existence de cet habitat jusqu'au IVe siècle.

Un autre niveau est représenté par des maisons enfoncées comportant de la céramique grise travaillée par la roue de potier qui est caractéristique au VIe siècle. Cinq habitations de ce niveau ont été recherchées.

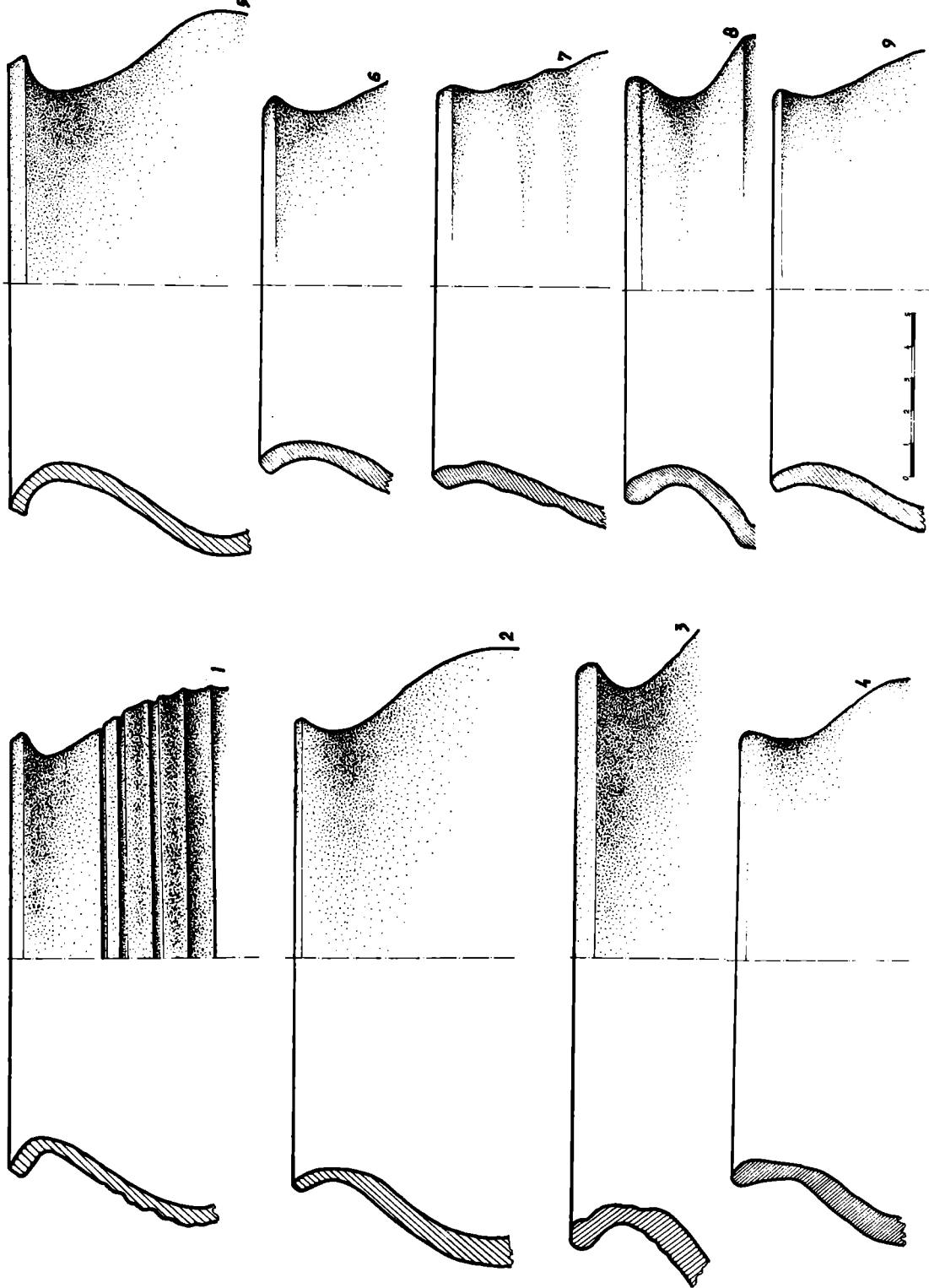
On a découvert d'autres habitations, dont certains détruits, appartenant à un habitat féodal (XIe siècle).

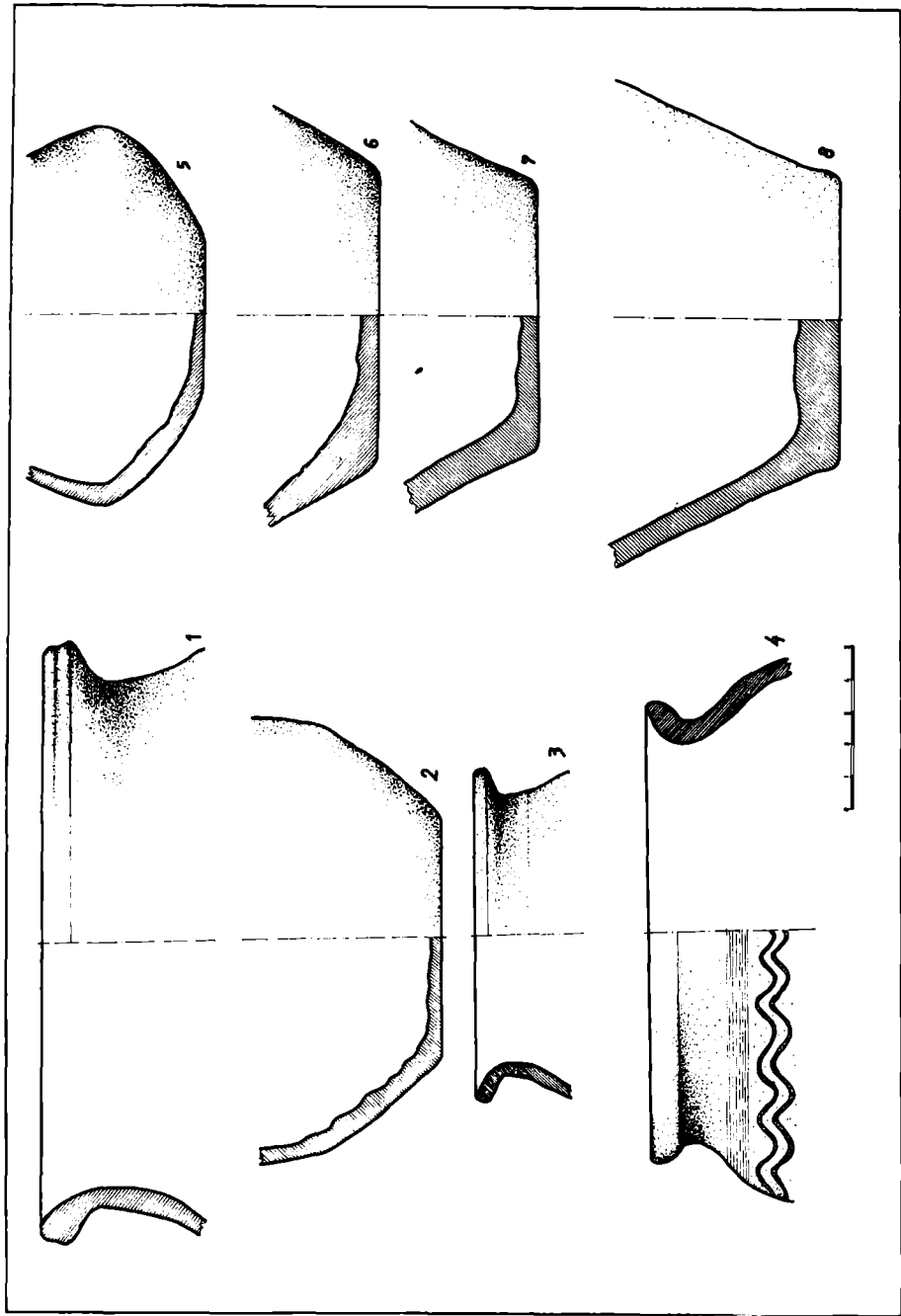
Pl.I Planul săpăturilor de la Ocnița „La Stefăluca”

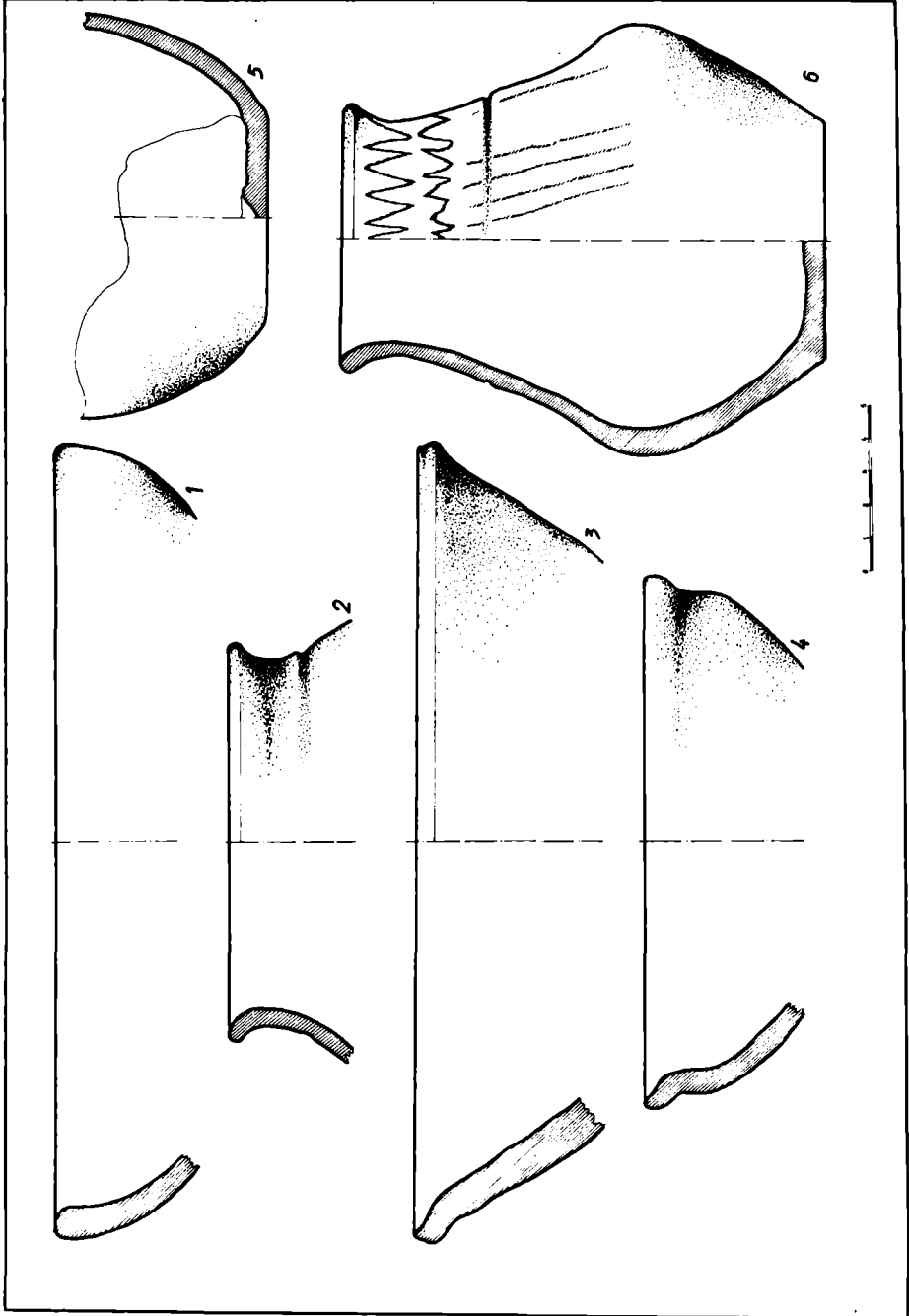
Pl. IV Ceramică daco-romană și postromană

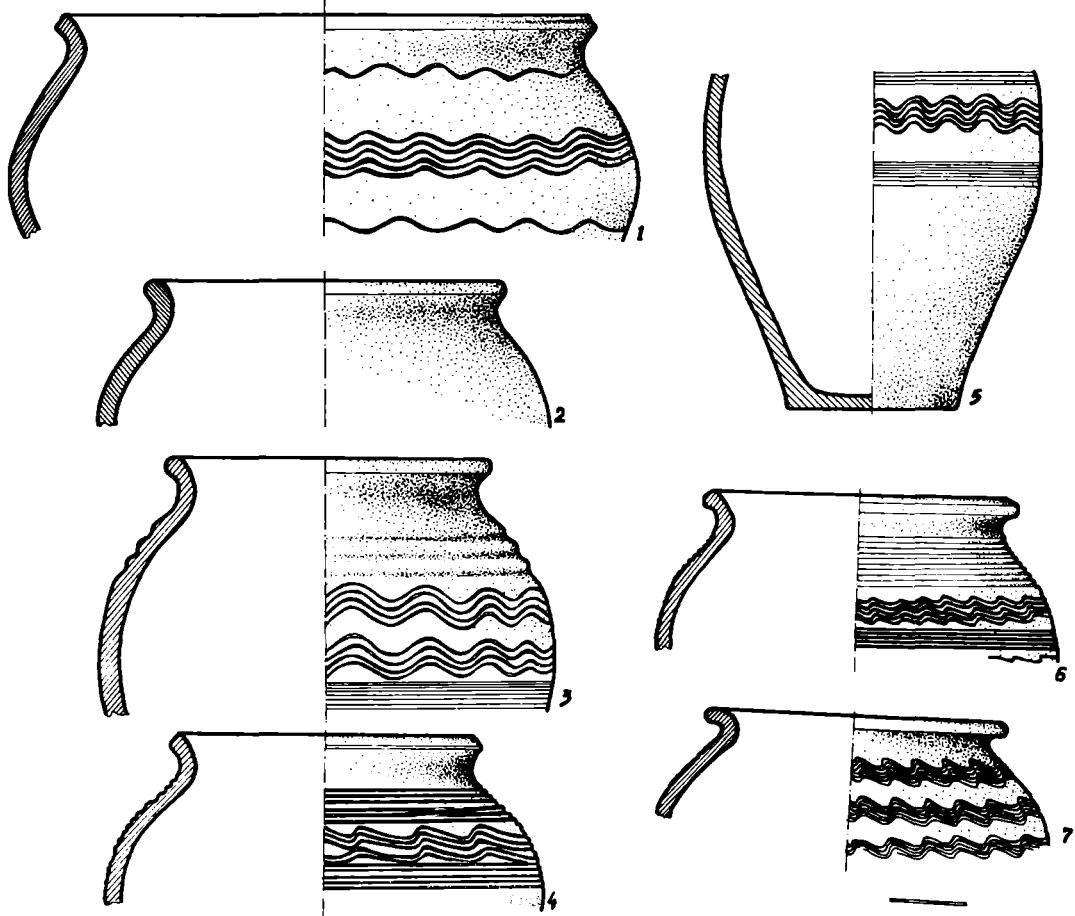
Pl. V Ceramică din sec. VI din locuința 1

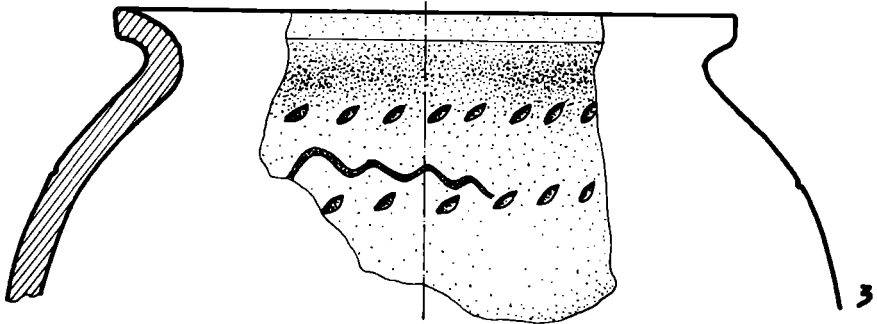
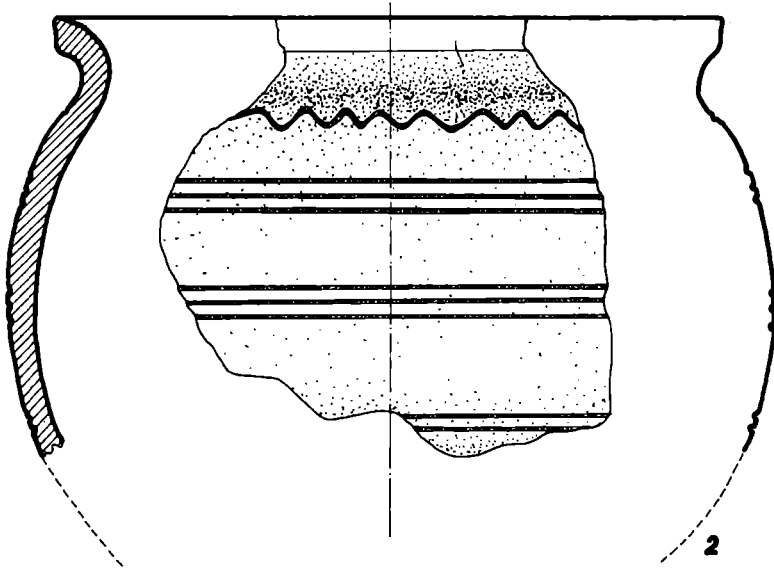
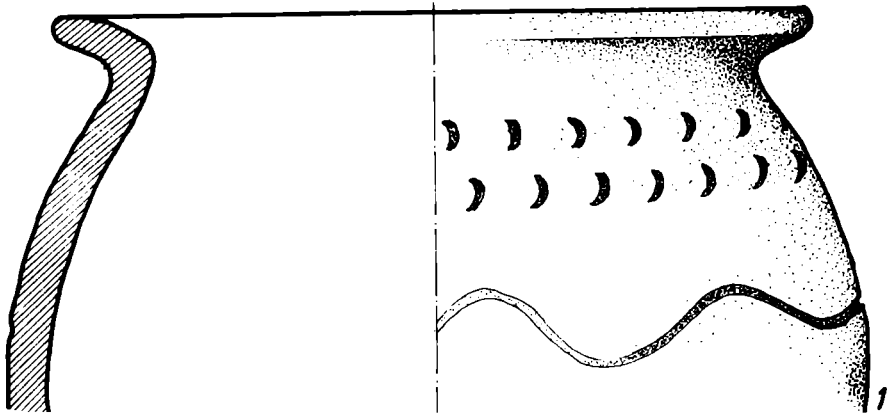
Pl. VIII Material ceramic din locușța 7 (sec. VI)

Pl. IX Inventarul locuinței 9 (sec. VI)

Pl. XII Inventarul locuinței 12 (sec. VIII)

Pl. XIII Ceramică din așezarea de sec. XI

